

MUZEUL LOCAL CA INSTRUMENT EXTRACURRICULAR DE PROMOVARE A ISTORIEI, CULTURII ȘI TRADIȚIILOR NAȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Marina MIRON,

dr. în istorie,

AO Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova,
office.adtm@gmail.com;

Viorel MIRON,

dr. în economie,

AO Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova,
viorelmiron7@yahoo.com

Summary

The local museum as an important phenomenon of culture and educational instrument appears on the territory of Bessarabia in the second half of the century XIX and retains this important function during the interwar period. Becoming in the Soviet period an important ideological instrument, the interest for the local museum is lost, which portrays the specificity of the local culture. At the present stage we have a good opportunity to use local museums to involve students in the process of knowing and preserving the local cultural heritage.

Keywords: *local museum, cultural heritage, preserving and promoting cultural diversity.*

Procesul de reconceptualizare a muzeelor locale în Republica Moldova la etapa actuală, cu mici excepții, este la început de cale. Astăzi multe așezări din țară își pun problema conservării patrimoniului cultural local, care „să prezinte o sinteză a culturii materiale și spirituale a populației Moldovei de la începuturi până în prezent”¹, problema transmiterii acestuia generațiilor noi în scopuri educaționale, precum și promovării imaginii pozitive a localității ca destinație turistică. Este important să menționăm că problema creării muzeelor, inclusiv a celor locale, pe teritoriul Basarabiei era abordată

1 Elena Ploșnița. *Concepte muzeografice cu profil de istorie: retrospectivă și perspectivă*. Chișinău: Bons Offices, 2008, pp. 203, 191.

încă în prima jumătate a sec. XIX-lea și tot mai multă intensitate capătă la sf. sec. XIX – încep. sec. XX.

Muzeul ca fenomen cultural a existat de mai multe secole, însă definiția muzeului a fost formulată în 1974 în Statutul Consorțiului Internațional al Muzeelor (ICOM) (articolul 3), adoptat de Adunarea generală a IX-a a Comitetului executiv General de la Copenhaga. În sec. al XXI-lea apare necesitatea vitală de a conserva nu doar patrimoniul cultural material, ci și partea sa intangibilă. Ca rezultat, în 2007 noțiunea de muzeu a fost ajustată ca fiind „o instituție non-profit pe o bază continuă, ce acționează în beneficiul societății și a progresului acesteia, care este deschis publicului și achiziționează, păstrează, explorează, promovează și expune în scopuri educative, de conștientizare și divertisment dovezi materiale și intangibile ale omului și mediului înconjurător”².

În acest articol vom încerca să confirmăm rolul muzeului local în conservarea, păstrarea și promovarea patrimoniului local; să stabilim procedeele, care pot permite lansarea unui proces mai activ de cercetare a patrimoniului local și să stabilim locul profesorilor și elevilor în acest proces de cunoaștere a tradițiilor și a modului de viață de altădată prin intermediul muzeelor locale.

La începutul sec. XIX-lea este promovată ideea de a salva trecutul prin muzeul național de istorie care era frecventă în toată Europa pe parcursul întregii epoci moderne. Instituția muzeală era necesară pentru a nu pierde valorile trecutului, valorile tradiționale, ceea ce ar fi putut să ducă la pierderea legăturii cu memoria istorică sau la pierderea necesității de păstrare a ei³, conchide cercetătoarea E. Ploșniță. În afară de colecții private, care nu fac obiectul studiului nostru, „în sec. XIX-lea apar muzee de istorie pe lângă instituțiile de învățământ: colecții de anticariat și colecții numismatice; evoluează mult procesul de acumulare a unor valori culturale de semnificație locală, națională și europeană”⁴. Printre primele colecții muzeale școlare apărute în Basarabia la sfârșitul sec. al XIX-lea se numără muzeele școlare de pe lângă instituțiile de învățământ, de pe lângă Direcția de învățământ din gubernie și de la Școala Reală din Chișinău. Muzeul

² Elena Ploșniță. *Muzeul, societatea și salvagardarea patrimoniului imaterial*. În: *Akados*. 3 (22), septembrie 2011, pp. 106-109.

³ Elena Ploșniță. *Concepte muzeografice cu profil de istorie: retrospectivă și perspectivă*. Chișinău: Bons Offices, 2008, p. 35.

⁴ *Ibidem*, p. 38.

școlar era considerat o condiție necesară a dezvoltării învățământului public în ținut. Muzeul școlar din Basarabia răspundea nevoilor didactice, iar o școală putea să aibă și câteva muzee. Ca de exemplu, Școala Reală avea o galerie de artă și un muzeu istorico-geografic⁵. Tot sec. XIX-lea datorăm primele concepte despre muzee, pionier în această activitate fiind I. Halippa, care în conceptul său de muzeu de arheologie și istorie pune accentul pe un principiu foarte important: caracterul colecțiilor urma să fie unul local/național, nu universal⁶.

În anii 1913–1917 în Basarabia era editată publicația „Школьные экскурсии и школьный музей”, care promova istoria și cultura locală, ideea protejării monumentelor istorice și ale naturii⁷.

În perioada interbelică, între anii 1918–1940 „se afirmă cu putere vocația pedagogică, didactică a instituției muzeale, care acum vine în întâmpinarea cerințelor de instruire a publicului larg, renunțând la tradițională ofertă pasivă de informație culturală”⁸. În acea perioadă muzeul trebuia să servească știința, cultura și educația. Marele cercetător basarabean din perioada interbelică Petre Ștefănuță menționa că „un muzeu etnografic nu trebuie să fie un depozit mort de relicve; ci, prin organizarea sistematică a cercetărilor și prezentarea științifică a materialului, să devină o instituție vie de cunoaștere a neamului, numai astfel își poate îndeplini marele rol educativ și național”⁹.

Perioada sovietică prezintă un progres modest în procesul de cercetare și conservare a specificului local, datorită faptului că muzeul devine un instrument ideologic al partidului comunist, muzeistica se dezvoltă sub influența acestei idei dogmatice a regimului sovietic. Conform opiniei cercetătorilor contemporani muzeul „își adâncește și lărgeste influența sa asupra sistemului de învățământ, în anii 70 ai sec. XX-lea dând naștere unei

⁵ *Enciclopedia muzeologiei din Republica Moldova*. Ploșniță E., Ursu M. Chișinău: Bons office SRL, 2011, p.178.

⁶ Elena Ploșniță. *Concepte muzeografice cu profil de istorie: retrospectivă și perspectivă*. Chișinău: Bons Offices, 2008, p. 44.

⁷ *Ibidem*, p. 20.

⁸ Radu Florescu. *Bazele muzeologiei*. București, 1993, p. 11. Apud: Elena Ploșniță. *Concepte muzeografice cu profil de istorie: retrospectivă și perspectivă*. Chișinău: Bons Offices, 2008, p. 58.

⁹ Petre Ștefănuță. Pentru un muzeu etnografic al Basarabiei. În: *Arhivele Basarabiei*. București, nr. 4, 1933, p. 302.

noi discipline – *Pedagogia muzeală*; pentru că muzeul își intensifică permanent rolul în dezvoltarea spirituală a societății”¹⁰.

Astăzi, în cadrul procesului continuu de globalizare, rămâne important dialogul intercultural și, în același timp, evoluția conservării și promovării diversității culturale, unul din instrumente eficiente fiind în continuare muzeul. Crearea unui muzeu local poate urgenta cercetările etnografice, folclorice, arheologice, istorice, etc. ale locului, precum și asista în procesul de conservare a patrimoniului local, deoarece nu tot patrimoniu poate fi și trebuie să fie acumulat în muzeele cu statut național. În cazul când comunitatea își dorește crearea unui muzeu local cu accent pe specificul etnic, propunem următoarele forme de muzee, unde se poate implica activ cu un suport esențial școală:

- 1) *muzeetnografice sau istorice în case tradiționale individuale*, prin acumularea de colecții de obiecte de cultură materială și elemente de cultură intangibilă (aducem exemplul o asemenea casă din s. Stoianovca, raionul Cantemir, care este în proces de transformare în muzeu). Dacă o casă este utilizată în calitate de muzeu, aici pot fi amplasate expoziții dedicate diferitor tematici: personalităților care au locuit aici (de exemplu, Casa lui Olimpiu Panov din or. Taraclia), istoriei localității sau unui eveniment (de exemplu, tematica deportărilor staliniste a sătenilor, un așa muzeu amplasat într-o casă tradițională găsim în s. Mereni, raionul Anenii Noi), istoriei tradițiilor locale etc.;
- 2) *muzeetnografice în afara casei tradiționale* și amplasarea de colecții muzeale publice sau particulare în incinte adaptate, cum ar fi: sediul școlii, Casa de cultură, biblioteca, sala de restaurant, unitatea agroindustrială etc. (de exemplu, s. Corten, or. Taraclia și or. Tvardița)¹¹.

Muzeetnografice sau de istorie în casă tradițională. În favoarea ideii de utilizare a caselor vechi în calitate de edificii pentru muzee locale aducem următoarele argumente. În perioada sovietică modernizarea satului, construirea de case standard și perceperea casei tradiționale în calitate de relicvă învechită au determinat depersonalizarea satelor, pierderea imaginilor individualizate a acestora. Repunerea în valoare a casei tradiționale

¹⁰ Elena Ploșnița. *Concepte muzeografice cu profil de istorie: retrospectivă și perspectivă*. Chișinău: Bons Offices, 2008, p. 13.

¹¹ Marina Miron. *Casa tradițională a bulgarilor din Republica Moldova ca parte a patrimoniului cultural*. Teza de doctor în istorie. Cu titlu de manuscris. Chișinău, 2019, p. 153.

poate servi drept exemplu și imbold de cunoaștere a istoriei patriei mici de către generațiile ulterioare.

Muzee amplasate în alte edificii decât casă tradițională. Muzeul pe lângă școală este un element important în procesul didactic și educațional al școlii, deși accesul este limitat la colecția muzeului pentru publicul larg și turiști, iar orele de lucru ale muzeului sunt în funcție de agenda școlară. De obicei, unul dintre profesorii școlii este responsabil de activitatea muzeului. Însă un asemenea muzeu are un potențial educațional mare în cazul dacă este utilizat cu regularitate ca loc de desfășurare a lecțiilor de istorie, dezvoltare personală, biologie, ecologie etc. Procesul de creare a muzeului este unul oportun pentru implicarea elevilor claselor gimnaziale și liceale în activitățile de colectare a obiectelor și informațiilor despre acestea, care vor deveni parte a structurii nou create. Inventarierea exponatelor colectate și crearea Registrului muzeal poate deveni o activitate educațională reușită. Aici elevii au posibilitate să-și încerce puterile în calitate de ghid muzeal, colectând informații necesare pentru crearea unor noi itinerare prin muzeu sau prin locurile interesante ale localității și împrejurimilor, în calitate de muzeograf cercetând colecțiile și fondurile muzeului, completând cu exponate noi colectate de la consăteni etc.

Muzeul situat într-o încăpere adaptată¹² este mai accesibil decât cel amplasat în incinta școlii. Însă programul de lucru al muzeului este legat de cel al angajaților Casei de cultură sau al altei instituții, care se face responsabilă de activitatea muzeului, în statele de personal nu întotdeauna există un angajat pregătit pentru desfășurarea de excursii și întâlniri calificate cu turiștii și vizitatorii. Aici din nou școala poate veni în ajutor cu suportul metodologic și didactic necesar, cu implicarea elevilor în procesul de dezvoltare a muzeului local. În cadrul mai multor proiecte cultural-turistice realizate de ADTM cu susținerea diferitor donatori internaționali¹³ în procesul de lucru cu materiale muzeografice s-a dovedit că marea parte a muzeelor locale dețin exponate cu adevărat interesante și unice, care reflectă specificul și istoria locală. Multe din exponatele muzeale au fost donate de locuitorii acestor sate. În plus, toate muzeele sunt conduse de adevărați

¹² Viorel Miron et al. *Turismul în arealul dunărean al Moldovei. Dezvoltarea capacităților muzeelor locale pentru promovarea mobilității de transport și turismului la Dunăre.* Chișinău: Masterprint, 2015, p. 84, 93, 106, 112, 119, 121, 123.

¹³ „Reabilitarea Curții medievale Lăpușna pentru vizite turistice (HistoryTour), 2007-2013”; „TrandDanube - transportul durabil și turismul de-a lungul Dunării”; „Dezvoltarea clisterelor agroturistice în Moldova. Consolidarea afacerilor non-agricole în zonele rurale”; „Creșterea capacităților locale pentru dezvoltarea durabilă bazată pe valorificarea resurselor naturale în destinațiile turistice majore în Moldova” etc.

entuziaști, care în diferite momente au adunat colecții, au făcut expoziții tematice, au pregătit texte de excursii etc. Însă, există câteva aspecte care nu permit descoperirea și utilizarea integrală a potențialului colecțiilor muzeale, cum ar fi: caracterul vag și nedistinct al specificului etnografic local prezentat, reprezentarea cu expresivitate redusă a colecției imateriale, accentul pronunțat pe entuziasmul ghidului decât pe formarea sa profesională etc. Slab este reprezentată partea imaterială a culturii locale. În fiecare muzeu se găsește o colecție de fotografii, iar unele dintre ele ilustrează obiceiuri și tradiții specifice care alcătuiesc tezaurul culturii intangibile. Pentru completarea colecțiilor cu exponate din domeniul imaterial al culturii pot ajuta elevii școlii, care sunt în stare să se implice la crearea următoarelor elemente, cum ar fi:

- a) secvențe video din viața cotidiană;
- b) înregistrări video, audio ale obiceiurilor și ceremoniilor;
- c) creare de culegeri de cântece din sat, colecții de artă populară orală;
- d) digitalizarea unor descrieri literare, documentare;
- e) fixarea unor amintiri ale persoanelor în vârstă, înregistrate în materiale video, audio¹⁴.

O altă problemă de care se ciocnesc muzeele locale este de ordin financiar, necesitatea asigurării durabilității și autofinanțării muzeelor. Practica internațională arată și Legea muzeelor actuală permite ca muzeul să poată realiza venituri legale proprii prin diferite activități complementare. În una din lucrările dedicate conceptelor muzeografice, se subliniază că, „în condițiile economiei de piață, muzeul devine generator de capital social. El trece de la aceea ce crede că este bine pentru public, la deservirea cu adevărat a cerințelor publicului. Muzeul este o instituție orientată spre toate categoriile sociale ale publicului”¹⁵. Astfel, „instituția muzeală are datoria să salveze identitatea și, în același timp, să se transforme într-o instituție deschisă spre comunicare, să devină, de fapt, un centru de comunicare, pentru că numai prin comunicare se poate ajunge la înțelegere și toleranță”¹⁶.

Practica moștenită din perioada sovietică atribuie caselor / căminelor culturale activitățile de organizare a diferitor activități culturale, crearea

¹⁴ Marina Miron. *Casa tradițională a bulgarilor din Republica Moldova ca parte a patrimoniului cultural*. Teza de doctor în istorie, Cu titlu de manuscris. Chișinău, 2019, p. 156.

¹⁵ Elena Ploșnița. *Concepte muzeografice cu profil de istorie: retrospectivă și perspectivă*. Chișinău: Bons Offices, 2008, p. 195.

¹⁶ Elena Ploșnița. Rolul muzeului sătesc în păstrarea și reflectarea diversității culturale. În: *Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional din Republica Moldova: Materialele Conferinței Internaționale*. Chișinău: Cartdidact, 2007, p. 261.

unor formațiuni etno-folclorice etc. Însă considerăm că și muzeele locale pot deveni inițiatori și organizatori ai unor acțiuni importante pentru promovarea și conservarea potențialului etnocultural, cum ar fi: diverse evenimente, expoziții, *plein air* în curtea muzeului, programe culturale, programe muzicale, lecturi artistice, spectacole de teatru, concerte, cursuri de master în meserii tradiționale, ateliere de fotografiere, în care elevii din localitate pot avea un rol important cu implicație maximă la diferite etape de organizare și desfășurare a acestor evenimente. În acest sens muzeul local devine importantă scenă pentru comunicare, conservare și promovare a patrimoniului local, dar și platformă pentru descoperirea talentelor și intereselor elevilor, un integrator al eforturilor comune de transmitere a tezaurului local generațiilor ulterioare. Anume aceste activități pot deveni surse suplimentare de venit pentru această instituție culturală.

În concluzie, muzeul local poate avea un rol important și hotărâtor în conservarea și păstrarea patrimoniului local, iar modalități de promovare eficiente, cu utilizarea unor soluții necostisitoare cu implicarea copiilor din localitate, precum rețele de socializare, prin intermediul informațiilor plasate în importante instituții publice locale și raionale, precum primăria, biblioteca, oficiul poștal etc., pot trezi interes și curiozitate de a vizita această instituție de diverse categorii de oaspeți. Formatul de cooperare pentru promovarea unui muzeu local poate fi lărgit prin implicarea primăriei, care își va asuma asigurarea vizibilității muzeului prin instalarea de indicatoare turistice la intrare-ieșire din localitate, alte indicatoare și marcaje pe teritoriul satului pot fi create / confecționate / instalate de elevii școlii sau meșterii locali.

Însă cel mai important aport al elevilor în activitatea muzeistică, rar valorificat în cazul muzeelor locale din Republica Moldova, poate fi oferit la colectarea, cercetarea și conservarea patrimoniului local prin modalitățile enumerate în acest articol. Rolul profesorilor de istorie, geografie, biologie etc. este în asigurarea suportului metodologic și instrumentar, în susținerea și orientarea eforturilor elevilor în procesul de cunoaștere a identității și specificului cultural național prin prisma experiențelor locale.